

کاربرد کپی رایت (حق مؤلف) وقوانین ومقررات آن در محیط الکترونیکی

رضا تاج آبادی (دانشجوی کارشناسی ارشد
کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی
همدان)

hamidali_44846@yahoo.com

صفرعلی رنجبری (دانشجوی کارشناسی ارشد
کتابداری و مسوول کتابخانه مرکز تحقیقات
کشاوری استان مرکزی)

چکیده :

حق مؤلف ومسائل مربوط به آن در محیط دیجیتال از اهمیت زیادی برخوردار بوده و نیازمند توافق جهانی برای فایق آمدن با محدودیتهای آن است . قانون حق مؤلف با ورود تکنولوژی نوین و تغییراتی که در اشاعه اطلاعات بوجود آمد، نیازمند بازنگری شد . هرچند از زمان توسعه چاپ تاکنون همواره این قانون توسعه یافته است . اما فرمها و شکلهای تازه آثار وتغییر شکل آنها به یکدیگر بدون تغییر در ماهیت و کیفیت کار موجب سردرگمی در قوانین مربوط به حق مؤلف شده است . البته در معاهده برن و معاهده و ایپوآثار دارای حق مؤلف به فرم دیجیتالی به رسمیت شناخته شده است اما انتقال آثار از طریق اینترنت مشکل بزرگی را بوجود آورده است .

صاحبان صنعت نشر الکترونیکی درصدد یافتن راهکارهایی برای حفظ آثار دارای حق مؤلف یا کپی رایت هستند. موضوع محتوا مالکیت فکری و معنوی در فضای دیجیتالی از جمله مباحث بحث انگیزی است که با فراگیر شدن و گسترش شبکه های ارتباطی در داخل کشور ما شکل جدی تر به خود خواهد گرفت .

هدف از ارائه این مقاله بررسی و توجه به قوانین حق مؤلف در محیط الکترونیکی است . مطالب این مقاله از طریق مطالعه کتب ، مجلات تخصصی ومنابع اینترنتی فراهم شده است .

کلید واژه : حق مؤلف ، کپی رایت ، نشر الکترونیکی ، اینترنت ، منابع الکترونیکی ، وب سایت ، مالکیت فکری ، مالکیت معنوی .

مقدمه :

حق مؤلف معادلی است که در زبان انگلیسی به آن کپی رایت می‌گویند .

کسی که اثری پدید می‌آورد معمولاً قانونهای کشورها او را پدید آورنده (نویسنده ، مؤلف ، مصنف ، مدون ، شاعر، آهنگسازو غیره) می‌شناسند و حقوقی را به خاطر پدید آوردن اثرش ، برای او در نظر می‌گیرند . البته مشروط بر اینکه در آن اثر از آثار دیگران و گذشتگان استفاده غیر مجاز نکرده باشد.

کپی رایت برای حمایت از فعالیتهای ادبی ، هنری ، علمی و ... است و برگرفته از پیمان برن (Berne) حمایت از دارایی ادبی و هنری است و در آن به قانون خاص هیچ کشوری اشاره نشده است . پیمان برن که در سال ۱۸۸۶ در شهر برن ، بین کشورهای پادشاهی ، منعقد شده قبل از آن حقوق قانونی یک اثر متعلق به نویسنده آن بود اما نویسنده در خارج از مملکت مورد نظر، فاقد حقوق قانونی بود و مثلاً در فرانسه ، کتاب یک نویسنده انگلیسی بدون اجازه او چاپ می‌شد و نویسنده حق اعتراض نداشت .

پیمان برن داشتن حق قانونی بر مالکیت یک اثر را در تمام کشورها قابل اجرا داشت . پیمان برن تاکنون بارها مورد تجدید نظر قرار گرفته و از سال ۱۹۶۷ مدیریت آن برعهده سازمان جهانی حمایت از حقوق مالکیت معنوی (Wipo)^۱ قرار گرفته است .

کپی رایت نوعی حفاظت قانونی از آثار چاپ شده و چاپ نشده ادبی ، علمی و هنری است . این آثار به هر صورت که عرضه شده باشند ، در حالیکه دارای ماهیت قابل درک باشند - یعنی دیده ، شنیده یا لمس شوند ، شامل این حمایت خواهند بود . اگر این اثر یک مقاله ، یا هارد ، cd ، یا گرافیک رایانه ای باشد که قابل ثبت بر کاغذ ، نوار کاست ، HTML ، نمایشنامه ، ترانه ، شامل قانون کپی رایت می‌شود .

قانون کلی رایت به خالق اثر اجازه می‌دهد تا از حقوق انحصاری تکثیر ، اقتباس در شیوه بیان شود (مانند به فیلم تبدیل کردن یک رمان) ، پخش و نمایش عمومی اثر استفاده کند . انحصاری به این معنا است که تنها خالق اثر، نه کسی که به نحوی به اثر دسترسی دارد ، می‌تواند از این حقوق استفاده کنند. حق مؤلف را به عنوان آزردهنده ترین مانع بر سر راه توسعه کتابخانه های دیجیتالی مطرح کرده اند. مفهوم کاغذی حق مؤلف ، در حوزه دیجیتالی به هم ریخته می‌شود، موضوعات دیجیتالی کمتر ثابت می‌باشند ، به

راحتی کپی می‌شوند و از راه دور بطور همزمان ، توسط چندین کاربر قابل دسترسی می‌باشد و در این زمینه کتابخانه ها با رعایت اصول و مقررات حق مؤلف می‌توانند توانایی دیجیتالی کردن آزادانه و فراهم آوری دسترسی به مواد را در مجموعه خود داشته باشند و اطلاعات را بدون زیر پا گذاشتن حق مؤلف فراهم کنند .

مؤلف و پدید آورنده

مؤلف و پدید آورنده ، خالق اصلی مالکیت معنوی هست و بدون او حق مؤلفی وجود ندارد که محافظت شود . طبق ماده شش قرارداد برن ، پدید آورنده و مؤلف علاوه بر حقوق مادی و اقتصادی که قابل انتقالی بوده ، دارای حقوق اخلاقی نیز هست که بر اساس حقوق اخلاقی ، مؤلف حق ادعای ولایت^۲ بر اثر و اعتراض به هرگونه تغییر شکل ، تحریف و هرگونه اعمال دیگر در رابطه با اثر که به حیثیت و اعتبار او صدمه می‌زند را دارد .

حقوق اخلاقی صریحاً به مؤلف اثر اعطا می‌شود نه به ناشر یا شخص ثالث دیگر. پس الکترونیکی کردن آثار خطر تجاوز به حقوق اخلاقی مؤلف را دارد . زیرا یکی از مهمترین خصوصیات اطلاعات در محیط الکترونیکی ، شکل پذیری^۳ و قابلیت بالای تغییر شکل آثار است و این با علائق مؤلف نسبت به عدم تغییر شکل آثار سازگار نیست . چنانچه آقای ری وال ، در مورد حق مؤلف آثار در شکل الکترونیکی می‌گوید: شکل الکترونیکی فی ذاته هیچ گونه حق مؤلفی مانند آنچه که در مورد صفحات چاپی به کار می‌رود ، ندارد ، بلکه صرفاً یک نوشتار الکترونیکی است که فقط دارای حق مؤلف محتوا است . از مسائل مهم دیگر در محیط الکترونیکی ، این است که امکان می‌دهد آثاری خلق شوند که به سادگی نمی‌توان برای آنها مؤلف انسانی تعیین کرد . مثلاً برخی برنامه های رایانه ای به استفاده کنندگان امکان می‌دهد که موسیقی ، عکس و متون ساده را ایجاد کنند . یا برنامه هایی بطور خودکار ، اطلاعاتی را ردیابی و پایگاه اطلاعاتی خاصی را ایجاد و اطلاعات را در آن ثبت می‌کنند . مسلماً اینگونه آثار ، مخلوق مستقیم افرادی که برنامه های رایانه ای را تولید کرده اند نیستند . پس پدید آورندگان این آثار چه کسانی هستند ؟

پاسخ به این سؤال ساده نیست . این گونه آثار مشکلاتی را در رابطه با مؤلف و قانون حق مؤلف

بوجود آورده اند. چون این قانون همیشه اینطور فرض کرده که آثار قابل حمایت، پدید آورندگانی انسانی خواهند داشت که مسئول محتویات اثر هستند.

حق کپی^۴ (حق مؤلف)

مفهوم حق کپی که گاهی در زبان فارسی به حق مؤلف تعبیر شده به روشی قانونی برای محافظت از حقوق مبتکران در نوآوریهایشان مانند متن، موسیقی، نقاشی، برنامه رایانه ای و... اطلاق می شود.

در بسیاری از کشورها، مبتکر به محض انتشار نوآوری خود در رسانه ها صاحب «حق کپی» می شود. کپی یا توزیع غیرمجاز مواد مشمول قانون حق کپی، جریمه های سنگین به دنبال دارد، چه این کار غیرقانونی به منظور نفع شخصی انجام گیرد یا غیرانتفاعی باشد. حق مؤلف تنها به حق مالی یا حق اقتصادی محدود نیست... حق مؤلف، مالکیت فکری و معنوی آثار را به رسمیت می شناسد و جامعه را ملزم می سازد که آنرا محترم بدارد و حقوق قانونی پیش بینی شده و ناشی از آنرا مراعات کند... برای حمایت از حق مؤلف دو توافقنامه عمده جهانی وجود دارد:

۱- معاهده (کنوانسیون) برن: این معاهده ناظر به این است که پدید آورندگان تابع هر یک از کشورهای عضو، در کشورهای دیگر عضو از حقوق مشابه همان کشور برخوردار هستند. اصول این معاهده در سال ۱۹۷۱ در پاریس، به سود کشورهای در حال توسعه مورد تجدید نظر قرار گرفت.

۲- معاهده (کنوانسیون) ژنو، یا معاهده جهانی حق مؤلف: توافقنامه ای است درباره حق مؤلف که در سال ۱۹۵۲ در مقر سازمان ملل متحد در ژنو به امضا رسید... این معاهده شامل ۲۱ ماده اصلی و یک الحاقیه است. الحاقیه، آیین نامه ای است که اصول معاهده ژنو را چارچوب فعالیتهای فرهنگی یونسکو، و به سود کشورهای جهان سوم و تنگدست ملایم ساخته است و هدف از تدوین آن، متمایل ساختن این گونه کشورها به پیوستن به معاهده بوده است. باید توجه داشت که حق مؤلف بخشی از آثار حقوقی مترتب بر یک اثر است و حقوق سایر دست اندرکاران تولید اثر و ناشران نیز در مقوله حق کپی قرار می گیرد. حق مؤلف، حق بهره مندی مادی و معنوی از هر اثر علمی، ادبی، هنری و فرهنگی را می گویند که به پدید آورنده اثر (نویسنده، مؤلف، مصنف، مدون، شاعر، آهنگساز، نقاش، ترانه سرا و

مانند آنها) داده می شود. این حق به پدید آورنده اثر اجازه ثبت و ضبط افکارش را می دهد.

این حق نه تنها حق مالی یا حق اقتصادی را در برمی گیرد، بلکه مالکیت فکری و معنوی آثار را نیز به رسمیت می شناسد و برای پدید آورنده نوعی حق اخلاقی قائل می شود. بر اساس این حق پدید آورنده می تواند در اثر خود دست برد، تغییر دهد، جایجا کند، از نو بنویسد، به شکل دیگری ارائه دهد، بر آن بیفزاید، از آن بکاهد و این کار از سوی هیچ کس بدون اجازه او صورت نمی گیرد. ورود فن آوری نوین و تغییراتی که متعاقب آن در اشاعه اطلاعات به وجود آمد، قانون حق مؤلف را نیازمند بازنگری نمود. از زمان توسعه چاپ به وسیله گوتنبرگ تا عصر رایانه و شبکه های اطلاعاتی همواره قانون حق مؤلف با کوششی خستگی ناپذیر توسعه یافته است. بیانو، سینما، نسخه برداری، تلویزیون کابلی، ماهواره و دیگر سیستم های رسانه ای موجب پرسشهای مهم و معترضانه شده اند. درحقیقت انقلاب تکنولوژیکی که پیشرفت در فناوری اطلاعات را بوجود آورد و فرم ها و شکل های تازه ای از مواد را به صورت نرم افزار، پایگاه داده ها، چند رسانه ایها و غیره بوجود آورد، موجب سردرگمی در قوانین مربوط به حق مؤلف شده اند. آثار در این شکلها و فرصتهای تازه با ماهیت جدیدی می توانند یا یکدیگر ترکیب شوند مثلاً یک کار ادبی را می توان با صوت، موسیقی، و تصویر ترکیب نمود، بدون اینکه این تغییرات کوچکترین تغییری در ماهیت و کیفیت کار بدهد. و بدین ترتیب می توان بدون کاهش کیفیت نسخه های تکراری از آثار را تولید نمود. همه این کارها در یک محیط پیوسته انجام می شود.

در این محیط مرزی وجود ندارد. زیرا اینترنت در یک سطح جهانی عمل می کند و بازیابی و نسخه برداری از آثار با تغییر و تصرف و رای مرزها انجام می شود.

و این وضع با حقوق سنتی مرزی و فرامرزی، منطقه ای حق مؤلف در تضاد است. دیگر زمان آن رسیده که رسانه دیجیتالی را به عنوان یک پدیده تازه که کوشش می نماید تا آثار را به فرمی قابل قبول و قابل لمس در دسترس عموم قرار دهد، بپذیریم. البته کیفیت بالا و خوب نسخه های تکراری، این روش تولید مجدد را منبع دلواپسی بزرگی برای صاحبان حق مؤلف ساخته است. زیرا حتی آثار حمایت شده حق مؤلف دار نیز در جستجوی ورود به برنامه های

رایانه ای است. زیرا تولید مجدد به شکل الکترونیک کار مشکلی نیست. اگر دوباره به قوانین حق مؤلف نگاه کنیم متوجه می‌شویم که در زمان کنفرانس بین‌المللی دیپلماتیک در سازمان ملل برای عهدنامه Wipo (سازمان جهانی مالکیت معنوی) موافقت کرده است که: ذخیره یک اثر دارای حمایت مؤلف به فرم دیجیتالی در یک فرمت الکترونیکی و تولید مجدد آن در سرفصل ماده ۹ معاهده برن به رسمیت شناخته شده است. بحث انگیزترین موضوع بر روی انتقال دیجیتالی آثار از طریق اینترنت متمرکز است، البته قبل از معاهده حق مؤلف Wipo و اجرای آن، معاهده شنیداری ۱۹۹۶ قانون ضبط شنیداری در آمریکا وجود داشت. در اینجا بازهم مسئله انتقال دیجیتالی مطرح است، که تا آن زمان فقط در مورد انتقال موسیقی حل شده بود.

توسعه معاهده Wipo بدین معنی است که بتواند ورای یک دسته آثار را بپوشاند و درصدد یافتن راه منطقی برای پذیرش همه آثار و اشاعه آنها از طریق اینترنت باشد. ماده ۱۸ از قرارداد حق مؤلف Wipo به نحوی تنظیم یافته که به ماهیت عملکرد ارتباط از طریق اینترنت می‌پردازد: «نویسندگان آثار ادبی و هنری حق انحصاری پخش آثارشان به هر شکل چه از طریق مخابرات و چه به صورت ماهواره، چه باسیم و چه بی‌سیم، برای استفاده دارند؛ یعنی مردم حق استفاده از آثار را در هر زمان و هر مکان که فرداً برگزینند دارند». عنوان ماده قانونی که چنین شرحی در آن آمده «حق ارتباطات عمومی» نام دارد و به نظر می‌رسد که تمایل برای ارتباط عمومی همه آثار به هر شکل پذیرفته شده است.

عنوان ماده قانونی که چنین شرحی در آن آمده «حق ارتباطات عمومی» نام دارد و به نظر می‌رسد که تمایل برای ارتباط عمومی همه آثار به هر شکل پذیرفته شده است. البته هماهنگی کامل دوران دسترس است زیرا حق مؤلف Wipo قرارداد مخصوصی است و مروری بر پیمان نامه برن ندارد. باید گفت که قوانین حق مؤلف دیگری نیز روی اجزاء مختلف انتقال آثار ارائه شده است تا امکانات بهره‌برداری بیشتری را بر روی اینترنت برای عموم به خصوص با شناختن و دانستن مدیریت اطلاعات صحیح و ابزارهای فنی مناسب فراهم نماید. این قوانین، قوانین سنتی حق مؤلف نیستند، لیکن مایلند در کنار آنها با قوانین تازه به صورت هماهنگ حرکت نمایند.

واکنش کشورهای و جوامع مختلف به عهدنامه و Wipo متفاوت است.

ضرورت اجرای قانون در همه کشورهای و همه جا یکسان نیست. مجمع عمومی اروپا پیشنهادی در مورد ابزارهای فنی و مدیریت اطلاعات ارائه نمود که در حقیقت همان متن پیمان نامه است.

در ایالات متحده «قانون حق مؤلف دیجیتالی» قوانین پیچیده و مشکلی را ارائه می‌نماید که بسیار به جزئیات می‌پردازد. در صورتی که کشورهای دیگر هنوز در این که چه کنند، سرگرداند، مثلاً در کانادا وجود حقیقی برای ارتباط عمومی توسط مخابرات با تعریف مخابرات تصویب شده که به خوبی با کارانتقال روی شبکه همخوانی دارد و حق مؤلف انتقال اینترنتی را تضمین می‌کند. آنچه باقی مانده اجرای روشن تعهدات جدید است که تحت قیمومت معاهده Wipo قرار گیرد.

به جزء قوانین حق مؤلف برن و معاهده Wipo صاحبان صنایع به راهکارهای دیگری نیز پرداخته‌اند؛ چرا که پیشرفتهایی که در صنایع ضبط دیجیتالی در دهه ۱۹۸۰ پیش آمد، صدمات روزافزونی را به صاحبان آثار دارای حق مؤلف زد، بدین جهت صاحبان آثار به راه‌های فنی که از ده سال پیش برای جلوگیری از مشکل تکثیر خصوصی پیشنهاد شده اندیشیدند. به نظری رسد که اگر صاحبان فناوری موفق به طراحی ابزارهای ضبط دیجیتالی به فرم مخصوصی شوند که از تکثیر آثار دارای حق مؤلف به صورت تکثیر خصوصی جلوگیری نماید، راه حل مناسبی برای صاحبان حق مؤلف پدید می‌آید.

رسالت کپی‌رایت (حق مؤلف)

در نظام کپی‌رایت، محدودیت‌های خاصی برای حقوق انحصاری در نظر گرفته می‌شود. این محدودیتها لازمه حفظ توازن مناسب و دستیابی به اهداف حیاتی اجتماع هستند.

پروفسور اسپور در سخنرانی خود در انجمن بین‌المللی ادب و هنر در دانشگاه کمبریج اظهار داشته است:

کپی‌رایت طی سالها به نظام حقوقی انحصاری و نیرومندی تبدیل شده است. بهره‌گیری از فعالیت‌های حمایت‌شده دیگران مستلزم مجوز صاحب اثر است که معمولاً در ازای پرداخت وجه اعطا می‌شود و یا بدون هیچ‌گونه بحثی مورد امتناع قرار می‌گیرد. اما چه بسا گاهی حقوق انحصاری صاحب اثر با

منافع دیگران که اهمیت آن کمتر از منافع صاحب حق نیست در تعارض باشد. در نتیجه قانون چنین حکم می‌کند که در برخی مواقع و تحت برخی شرایط خاص می‌توان از آثار حمایت شده بدون مجوز یا حتی بدون پرداخت غرامت، بهره برداری کرد. محدودیتهای کپی رایت را نمی‌توان خدشه ای به این عرصه دانست، بلکه این محدودیتها جدا از عنوان شدن به منزله ضمیمه جزئی برای مقررات این نظام، مکمل تفکیک ناپذیر حقوق انحصاری هستند. آنها در کنار یکدیگر می‌توانند بخش مهم توازن میان حقوق نویسنده و مصالح اجتماع را صورت دهند. با اینکه محدودیتها و استثنائات نظام کپی رایت در کشورهای مختلف متفاوت است. لکن چارچوب کلی این نظام تقریباً در کلیه کشورهای پذیرنده نظام کپی رایت اشتراکهایی دارند. به طور مثال هر کشوری برای مدت حمایت از اثر؛ سقفی قائل است و بدیع بودن اثر در سراسر جهان به منزله شرط لازم حمایت از کپی رایت مورد توجه است. بسیاری از قوانین کپی رایت، محدودیتها و استثنائات موجود در زمینه مقاصد ذیل را به نحوی دارا می‌باشد: تحقیق علمی، نقل قول، نقد، ارائه گزارش خبری، کاربردهای آموزشی، بایگانی، استفاده در محاکم قضایی یا دادگستری، بهره برداری انحصاری در کتابخانه و موزه، استفاده شخصی و استفاده افراد ناتوان و معلول برخی محدودیتها و استثنائات نظام کپی رایت باتوجه به اصول زیربنایی و اهداف آنها بنیادین به حساب می‌آیند. اما در مورد بقیه اینگونه نیست. شرط بدیع بودن که معمولاً مستلزم حداقل خلاقیت در اثر قابل حمایت است، به ظاهر در کنار سایر موارد، حاکی از عملکرد اصلی کپی رایت جهت ایجاد انگیزه و محرک خلاقیت و از اینرو، نسبتاً اساسی به نظر می‌آید. در ضمن سایر محدودیتها نظیر مدت حمایت و تمایز بین عقیده بیان با نقش حیاتی کپی رایت در میانجی‌گری میان پدیدآوردگان سابق و آینده مرتبط است.

نویسندگان و در معنای وسیعتر آفرینندگان و مبتکران آثار بر دوش کسانی سوار می‌شوند که پیش از آنها حرکت کرده اند و هر صورت از قانون کپی رایت باید محدوده‌های میان حقوق انحصاری نویسنده و فرصت نویسنده دیگر برای خلق آثار براساسی میراث فرهنگی و بدیع موجود را مشخص کند. قانون کپی رایت به جز واسطه‌گری میان آفرینندگان گذشته و آینده و مصالح گسترده تر عموم بپردازد.

اخیراً استثنائات کپی رایت به تدریج نقش جدید این نظام را به منزله نوعی حمایت از مالکیت نیمه صنعتی منعکس می‌کنند. مشهورترین نمونه این نوع استثنائات مطرح شده راجع به مهندسی معکوس در رهنمودهای شورای اتحادیه اروپا در ارتباط با برنامه‌های رایانه ای است. بنابراین بهره‌گیری از موارد استثنائی که چنین فعالیتهایی را مجاز نماید، به امر لازمی مبدل شد.

این استثنا در چارچوب فن آوری برنامه‌های رایانه ای، نقش کپی رایت در میانجی‌گری میان پدید آوردگان سابق و فعلی را اجرا میکند و این موضوع به گونه ای است که محدوده دسترسی آفرینندگان جدید به کد برنامه‌های رایانه ای موجود را به منظور ساختن برنامه‌های سازگار خویش مشخص می‌کند. این استثنا به منافع عموم یعنی قابلیت برقراری ارتباط داخلی بین برنامه‌های رایانه ای نیز جامه عمل می‌پوشاند.

مبانی نظری کپی رایت در محیط الکترونیکی

باتوجه به شکل‌گیری یک دنیای مجازی گسترده اعم از شبکه جهانی اینترنت، ارتباطات سریع و گسترده الکترونیکی، دیجیتالی و ماهواره ای و تلفنهای سلولی و فن آوریهای بی سیم، موضوع رعایت قوانین کپی رایت بین المللی، وضع و موضوع را به مراتب سخت تر و پیچیده تر کرده است. با توجه به همین امر قاطعانه می‌توان گفت که مقوله کپی رایت بر روی اینترنت و در وب گسترده جهانی مثل اینترنت هر روز در حال تغییر و تحول است. آنچه هم در دنیای واقعی و هم در دنیای مجازی مورد توجه قرار می‌گیرد این است که افراد، سازمانها، شرکتها و مؤسسات بایستی با وجدان شخصی، کاری و حرفه ای خود موضوع و مقوله کپی رایت را دنبال کنند. مطلب، مقاله یا اثر گرافیکی، تصویر، فیلم یا قطعه موسیقی را نباید بدون اجازه صاحب اثر یا پرداخت حق تألیف یا نشر آن، کپی و مورد استفاده قرارداد.

افراد نبایستی کل یاحتی مقداری از مطلب یا مقاله ای که شخص دیگری آنرا نوشته است، کپی کنند و با تغییراتی جزئی آنرا بنام خودشان منتشر سازند. این نکات بسیار حائز اهمیت بوده و رعایت آنها در سطح جهانی یک اصل کلی است. در واقع کپی رایت یعنی اینکه هیچ کس نمی‌تواند کار و اثر فکری، معنوی و خلاق یک پدید آورنده را بدون اجازه

اوبدون پرداخت حق و حقوق خالق اثر مجدداً تولید کند حتی یک نامۀ شخصی هم مشمول و مورد حمایت این قانون است .

نگاهی به مالکیت فکری در اتحادیه اروپا

در برخی قسمتهای کپی رایت مثل حمایت از نرم افزارها و پایگاه داده ها (یعنی مجموعه ای از اطلاعات مانند لیستی از هایپرلینک ها) قوانین هماهنگ با دستورالعملهای معین اتحادیه اروپا وجود دارد . در این قسمتها شرایط حمایت کپی رایت در کشورهای عضو اتحادیه یکسان و یا بسیار مشابه است . اطلاعات مورد بحث بایستی ناشی از خلاقیت معنوی مشخص ارائه کننده آنها باشد که حداقلی از خلاقیت و اختصاصی بودن برای این امر کفایت می کند. مواردی که فاقد حداقل ها باشند و نشانی از خلاقیت و ذوق شخصی نداشته باشند ، قابل حمایت کپی رایت نیستند .

نهایتاً پایگاه داده ها نیز- در کنار حمایت کپی رایت که در فوق ذکر شد- درحالی که متضمن صرف سرمایه ای قابل توجه زمان ، پول یا کار برای جمع آوری ، ممیزی یا ارائه داده ها باشند ، مورد حمایت قرار می گیرند .

شرایط حمایت از دیگر مطالب مثل متن ها ، تصاویر، عکسها یا موسیقی در کشورهای عضو اتحادیه اروپا متفاوت می باشد .

در برخی کشورها (اتریش ، آلمان ، نروژ و سوئد) سطح معینی از خلاقیت جهت بهره مند شدن از حمایت کپی رایت لازم است . در برخی از کشورهای دیگر (انگلستان ، ایرلند ، یونان ، پرتغال ، اسپانیا و هلند) مطالب بایستی خلاقیت معنوی شخصی باشد . اختلاف اصلی در این موارد بر سر میزان خلاقیت لازم برای بهره مند شدن از حمایت کپی رایت است . از آنجا که حمایت کپی رایت نیازمند عملیات رسمی مانند ثبت و یا علامت کپی رایت علامت © نمی باشند ، شرکتها در زمان استفاده از مطالب خود که مورد حمایت کپی رایت هستند ، از اعلام کوچک یا کوتاه کپی رایت استفاده می کنند : برای مثال می نویسند ؛ محتویات این صفحه اینترنتی تحت حمایت قانون بین المللی کپی رایت قرار دارد .

هرگونه استفاده غیرمجاز از این مطالب نقض قوانین کپی رایت بوده و قابل مسامحه نخواهد بود . در برخی کشورها وقتی چنین علائمی در کپی وجود داشته باشد ، ادعای صورت گرفتن تخلف ناآگاهانه در دفاعیه متخلف مورد پذیرش قرار نخواهد

گرفت . همچنین در کشورهای اروپایی فرض بر این است که نام شخصی که به عنوان نویسنده ذکر می گردد در حقیقت نام آفریننده اثر می باشد .

مالکیت کپی رایت

قوانین کپی رایت کشورهای عضو اتحادیه اروپا ، این حق را مربوط به نویسنده اثر می دانند نویسنده شخص حقیقی است که این اثر را خلق کرده است . و این بدان معناست که یک شخص حقوقی (شخصیت حقوقی) نمی تواند مالک اصلی کپی رایت باشد . هرچند که می تواند صاحب حقوق معینی در بهره برداری از آن باشد . اما در بیشتر کشورهای اروپایی ، کپی رایت به عنوان یک کل ، آنچنان که حقوق اقتصادی قابلیت انتقال به غیر را دارند ، قابل انتقال به غیر را دارند ، قابل انتقال به شخص سوم نیست .

استثناء موجود در این رابطه قوانین کپی رایت ایرلند و قوانین مربوط به اختراعات و طرح ها در انگلستان است که در آنها خالق اثر می تواند کپی رایت را به عنوان یک کل به یک شخص حقیقی و یا حقوقی انتقال دهد درحالی که شخص اصلی آفریننده اثر همچنان صاحب حق نخستین باقی می ماند .

استثناء دیگر در این زمینه ، خلق اثری تحت فرایند استخدام است که طی یک قرارداد و یا در حالت کارآموزی صورت می گیرد. در این مواقع ، بیشتر کشورها انتقال قانونی حق بهره برداری و یا در کشورهای انگلستان و ایرلند ، انتقال کپی رایت به عنوان یک کل از شخص نویسنده به استخدام کننده را معتبر می دانند .

این درحالی است که حقوق معنوی اثر برای نویسنده باقی ماند. در مورد کارهایی که با مشارکت چند نفر انجام پذیرفته است ، تمام قوانین کشورهای اروپایی ، کپی رایت را برای تمام این افراد می پذیرند در صورتی که هر کدام از این افراد بصورت جداگانه امکان بهره برداری از آن را نداشته باشند .

صدور مجوز در خصوص آثار مورد حمایت کپی رایت ، قوانین کشورهای عضو اتحادیه حقوق معینی را برای بهره برداری از آنها تعریف کرده اند (که حقوق اقتصادی نام گرفته است) و همچنین حقوق دیگری که حقوق معنوی نام دارد . در مورد آثار حمایت شده توسط حقوق وابسته به کپی رایت تنها حقوق اقتصادی پذیرفته شده هستند . حقوق انحصاری تا اندازه ای توسط دستورالعمل جدید کپی رایت که اتحادیه اروپا اخیراً پذیرفته است در سطح اروپا هماهنگ خواهد شد (دستورالعمل

پارلمان اروپا و شورای هماهنگی دیدگاه روشن کپی رایت و حقوق وابسته در جامعه اطلاعاتی).

کشورهای عضو اتحادیه مؤلف به اجرای این آیین نامه ملزم شده اند. مطابق قانون جدید اتحادیه اروپا، حقوق اقتصادی قابل انتقال در محیط اینترنت حق تجدید چاپ (وقتی مطالب روی سرور قرار می گیرند و گاهی اوقات در ابتدا دیجیتالیزه می شوند که هر دو شامل عملیات تجدید چاپ مطابق دستورالعمل اتحادیه اروپا می باشند) و حقوق ارائه آن برای عموم می باشند.

ارائه عمومی مطالب به معنای امکان دسترسی همگان به طور آزادانه به این مطالب از طریق اینترنت، مطالب دستورالعمل جدید کپی رایت تعریف می گردد. جدای از این حقوق، شرکتی که قصد تغییر و یا اصلاح این مطالب را دارد بایستی از دارنده حق چاپ، مجوز دریافت کند. دلیل این امر آن است که حق تغییر و اصلاح مطالب بخشی از حقوق معنوی به شمار آمده و انتقال پذیر نمی باشد. بنابراین شرکتی که چنین قصدی دارد باید به دنبال کسب مجوز برای خود باشد. حقوق معنوی نویسنده شامل حق شناخته شدن به عنوان نویسنده و حق ممانعت از تحریف یا تغییر می باشد این حقوق قابل انتقال به غیر نیست. بنابراین، شرکتها باید به دنبال اخذ مجوز یا عبارتی صریح باشند که مبنی بر آن بهره برداری دلخواه از مطالب با حقوق معنوی نویسنده تضامنی پیدا نمی کند و نویسنده از این حقوق علیه شرکت به خاطر بهره برداری از مطالب، نویسنده استفاده نمی کند. به علاوه شرکت بایستی نام نویسنده و ایجاد کننده اثر را ذکر کند و بدین وسیله عمل خود را با حق معنوی نویسنده شامل به رسمیت شناختن نویسنده هماهنگ کند.

معافیتهای قانونی

هرگونه بهره برداری از یک مطلب نیازمند اخذ مجوز از نویسنده آن نمی باشد. شرکتی که از مطالب حمایت شده برای ارائه در سایت اینترنتی خود استفاده می کند. قادر به بهره مند شدن از معافیتهای قانونی حمایت کپی رایت با حقوق وابسته است که این امر بستگی به مطلب مورد استفاده و هدف از این کار دارد.

تمام کشورهای عضو اتحادیه اروپا، شماری از فعالیتهای بهره برداری را که شامل معافیتهای کپی رایت هستند به رسمیت می شناسند. در مورد دیگر موضوعات، دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا

در مورد کپی رایت معطوف به هماهنگ کردن معافیت های در قوانین ملی کشورهای عضو می باشد.

الف. استفاده شخصی برای مقاصد علمی شخصی و یا اطلاعات فردی با گرفتن یک کپی واحد؛ مجاز می باشد. کشورهای مختلف در مورد اینکه «کپی واحد» چه تعداد کپی را در بر می گیرد، نظرات متفاوتی دارند. اما می توان مطمئن بود که دو یا سه کپی از حد قانونی تجاوز نخواهد کرد، این کپی ها که برای مقاصد مشخصی گرفته شده اند قابل انتشار و ارائه برای همگان در اینترنت نمی باشد.

ب. نقل قولهایی با طول متفاوت در صورتی که با هدف مطلب اصل هماهنگ باشد، مجاز است. این معافیت نه تنها شامل حق تجدید چاپ، بلکه حق انتشار و ارائه عمومی آن نیز می باشد.

د. برای گزارشهای صوتی - تصویری مسایل روز، بازآفرینی، توزیع و نمایش عمومی مجاز می باشد. به همین منوال گفتارهایی که در مجالس عمومی یا اخبار در خصوص حوادث روز طرح می گردند، قابل انتشار و ارائه عمومی می باشد.

ج. برای اهداف آرشیوی، بیشتر قوانین کپی رایت کشورهای اروپایی حق تجدید چاپ مطالب را برای کاربردهای غیراقتصادی مثل کتابخانه ها، تسهیلات آموزش همگانی و موارد مشابه مجاز می دانند.

معافیتهای جدید کپی رایت

مهمترین استثنائاتی که در دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا آمده است به طور مختصر تشریح می شود:

الف) از آنجا که حق تجدید چاپ، همان گونه که در دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا آمده است، هرگونه عملیات یا تجدید چاپی را شامل می شود، تجدید چاپ موقتی اثر حمایت شده در صورتی که جزئی و یا بخشی از فرآیند تکنولوژیکی باشد و قادر به تأمین اهداف ذیل گردد را استثناء می کند.

- انتقال در شبکه میان طرفهای سوم

- استفاده قانونی از یک اثر

ب) در درجه دوم، کپی گرفتن از یک کار حمایت شده در صورتی که توسط شخص حقیقی (ونه حقوقی) و برای مقاصد شخص و غیراقتصادی صورت گیرد، نقض حق تجدید چاپ نمی باشد.

ج) استفاده از مطالب حمایت شده برای اهداف تعلیمی یا تحقیقات علمی تاوقتی (در صورت امکان) منبع اصلی آن که دارای نام نویسنده است معین باشد

تصاویر، عکس، فیلم، موسیقی و حتی مجموعه ای از اطلاعات (پایگاه داده ها) است. مشمول حمایت کپی رایت بر هر یک از این مطالب وابسته به قانون کشورهاست زیرا کشورها مفاهیم متفاوتی در مورد حمایت کپی رایت دارند.

اساساً تمام حوزه های قضایی در جهان بر این نکته متفق القول هستند که اجرای قانون کپی رایت یا حقوق وابسته، متعلق به حوزه قضایی کشوری است که طالب قانون حمایت کپی رایت می باشد و یا به عبارت دیگر کشوری که در آن ادعای تخلف از کپی رایت صورت می گیرد، برای مثال زمانی که توزیع غیرمجازی از یک سی دی رام در آلمان صورت می پذیرد که حاوی نرم افزار حمایت شده توسط کپی رایت است، از آنجا که این تخلف در کشور آلمان رخ داده است، بنابراین مشمول قوانین کپی رایت آلمان خواهد بود. متأسفانه در محیط اینترنت، تعیین قانون مناسب و اجرا پذیرمشکل تر است. از آنجا که مطالب موجود در یک سایت اینترنتی از طریق هر کامپیوتر متصل به شبکه در دنیا قابل رؤیت است، تخلف مورد ادعا از طریق قرارداد دادن مطالب مورد حمایت کپی رایت در شبکه، ممکن است در تمام کشورهایی که این مطالب در آنجا قابل مشاهده است، صورت پذیرفته باشد و لذا مشمول تمام قوانین کپی رایت یا حقوق وابسته خواهد بود این مشکلی است که نه قوانین موجود و تصمیمات دادگاهی و نه مکاتب حقوقی هیچ کدام به راه حل مشترکی در این زمینه دست نیافته اند.

علیرغم این مشکل، فرد می تواند حداقل مطمئن باشد که قانون کپی رایت کشور یا کشورهایی که هدف فعالیت صاحبان سایت های اینترنتی است، اجرا می گردد.

این قانون سپس تصمیم می گیرد که مطالب استفاده شده در سایت های شرکتها، تحت حمایت کپی رایت یا حقوق وابسته قرار دارند یا خیر.

قوانین حق مؤلف و مالکیت معنوی مدتها از آثار نویسندگان و هنرمندان حمایت می کردند، اما امروزه با انواع مختلف رسانه ها و فن آوریهای قابل دسترسی برای نسخه برداری از آثار دیگران مواجه هستیم که اجرای قانون حق مؤلف همانند گذشته در مورد آنها ناکارآمد است. که این موضوع بیشتر در اینترنت مطرح می باشد.

دسترسی آزاد به میلیونها رکورد در سراسر دنیا

سایت پیوند دهنده در آینده به آن متصل گردند. در هنگام استفاده از این نوع پیوند، مالک سایت پیوند دهنده فضای سرور را اشغال می کند (اگر چه در سرورسایت پیوند یافته ذخیره شده است) و تصویر به عنوان بخشی از سایت تصویر متصل شده به سایت پیوند دهنده مشخص نبوده و کاربر از منبع آن بی اطلاع خواهد بود. انواع فوق لینکها ممکن است به تخلف از کپی رایت یا رقابت نامناسب منجر شود. در آلمان، به عنوان مثال تصمیمات دادگاهی فراوانی وجود دارد که استفاده های این چنینی از مطالب را به عنوان نقض کپی رایت مورد محاکمه قرار می دهند.

مجازات های نقض کپی رایت

در صورت نقض حقوق اقتصادی یا معنوی، قوانین کپی رایت کشورهای اروپایی مجازات های مدنی و کیفری برای آن پیش بینی کرده اند مجازات های مدنی شامل تنبیه و جبران خسارت و تسلیم کردن نسخه های غیرقانونی یا وسایلی که برای این اقدام به کار گرفته شده می شود. همچنین حق دستیابی به اطلاعات مربوط به نسخه اصلی و کانالهای توزیع نسخه های غیرقانونی و نسخه هایی که بصورت غیرقانونی تولید و توزیع شده اند در این مجموعه قرار می گیرند.

مجازات های کیفری در کشورهای مختلف، متفاوت است و با جریمه شروع شده و تا زندانهای پنج ساله پایان می یابد و میزان آن بستگی به نوع تخلف دارد. زمانی که کپی رایت نقض می شود. از آنجا که مطالب حمایت شده در سایت اینترنتی در هر یک از کشورهای عضو قابل دسترسی است، شاکمی می تواند حقوق خود را در کشوری که متخلف مورد اعدا در آن دارای سایت است، پیگیری کند.

اما وی می تواند هر یک از کشورهای اروپایی را که نیز انتخاب کند زیرا حق مالکیت معنوی او به طور بالقوه در تمام کشورهایی که این مطالب در آنها برای کاربرها در دسترس هستند مورد تجاوز واقع شده است و مطابق دستورالعمل جدید اتحادیه اروپا، عمل غیر مجاز انتشار عمومی مطالب تحت حمایت مالکیت معنوی نقض کپی رایت می باشد.

حق مؤلف و مالکیت معنوی در اینترنت

تمامی مطالبی که امکان قرار گرفتن آنها در یک سایت اینترنتی وجود دارد، می توانند مورد حمایت کپی رایت و یا حقوق وابسته به آن قرار گیرند. این مطالب شامل متون ادبی مانند مقالات، مناظر،

باعث ایجاد نوعی بی‌نظمی در تمامی زمینه‌ها شده است. مواردی نظیر محرمانه بودن اطلاعات، سانسور و حق مؤلف از آغاز شروع بکار شبکه جهانی مورد بحث و مناقصه بوده‌اند و تا این لحظه راه حل رضایت بخشی برای این مسائل پیدا نشده است. اینترنت رسانه‌ای آسان برای برقراری ارتباط و دسترسی به اطلاعات است. هرکسی می‌تواند آزادانه به انتشار مطالب خود در این شبکه بپردازد

در خطر می‌بینند. هر شخصی قادر است که از تصویر، متن یا فایل صوتی نسخه برداری کرده اثری شبیه به محصول اولیه تولید نماید. درحالی‌که هیچ قانون مشخصی برای جلوگیری از استفاده دوباره آن محصول در صفحه وب دیگری، بدون اجازه دارنده حق مؤلف آن وجود ندارد. بنابراین اگر داوطلبی بخواهد صفحه وب بوجود آورد به دو طریق می‌تواند این صفحه را ایجاد کند: اول

و انتظار داشته باشد که میلیون‌ها کاربر در سراسر دنیا به این مطالب دسترسی داشته باشند. میزان استفاده از اینترنت در حال افزایش است. متأسفانه گاهی از روی آثار اصلی در اینترنت، هزاران نسخه کپی می‌شود و در این شبکه گسترده قرار می‌گیرد، که به علت عدم وجود قانون حق مؤلف در اینگونه موارد، قابل پیگیری نبود.

در دنیای امروزه، امکان جلوگیری از نسخه برداری از آثار دیگران تقریباً غیرممکن می‌نماید. رسانه‌های الکترونیکی خطری برای صنعت نشر محسوب می‌شوند، که این خود باعث اعلام نارضایتی بسیاری از ناشران الکترونیکی در سطح دنیا گردیده است. این ناشران حقوق مادی خود را

با کپی گرفتن از دیگر صفحات وب، و دوم صفحه‌ای با خلاقیت خود ایجاد کند. آنچه مسلم این است که مورد اول تجاوز به حقوق پدید آورنده محسوب می‌گردد و می‌تواند پیگرد قانونی داشته باشد.

— به علت اینکه در عصر ارقام به سرمایه بریم و بسیاری از کشورها، از قبل شروع به تهیه پیش نویس قوانین و مقررات مالکیت معنوی که فن آوری رقمی را هم شامل می‌شود، کرده‌اند. وضع قانون برای اینترنت خیلی پیچیده است که این خود ناشی از محیط پیوسته^۵ است. به علاوه افزایش شبکه‌ها باعث شده است که به نظم در آوردن این شبکه‌ها و رسانه سیال، مشکلاتی به بار آورد. وب یک پدیده

جهانی است که تمامی مرزهای قضایی و قانونی کشورها را که دارای قوانین و مقررات متفاوتی هستند، دربر می گیرد.

بنابراین هرگونه قانونی که وضع گردد، بایستی قانونی فرامرزی باشد که تمامی کشورها را دربرگیرد. مشکل دیگر تفاوت قانونهای حق مؤلف در کشورهای مختلف است. اگرچه بیشترکشورها از اصول اساسی یکسانی پیروی می کنند، ولی استثنائات قابل توجهی در بعضی کشورها وجود دارد و حتی در بعضی موارد قانون حق مؤلف وجود ندارد.

بیشترسایتهای وب ناشناخته هستند و اگر تخلفی از آنها سربرزند، نمی توان آنها را تحت پیگرد قانونی قرارداد. هر شخصی قادر است از سایت وب، هر نوع و به هر میزان که لازم می داند، خواه برای مصارف شخصی باشد و یا برای ایجاد سایت جدید، استفاده کند، بدون آنکه پدید آورنده سایت از این موضوع انتقال اطلاعات از سایت خود آگاه باشد و یا کنترلی روی این موضوع داشته باشد.

روشهای مؤثر برای حفاظت از حقوق پدید آورندگان

صاحبان حق مؤلف معتقد هستند که آثار آنها در اینترنت و دیگر شبکه ها نمی تواند از کپی برداری و سوء استفاده در امان بماند و نگران این موضوع هستند. بطور کلی محافظت از آثار نویسندگان و هنرمندان در دنیای الکترونیکی (خصوصاً اینترنت) به چهار طریق امکان پذیر است:

فن آوری نوین، قانون حق مؤلف، قراردادها و مجوزها، قوانین جدیدی که برای حفاظت از پایگاه های اطلاعاتی وضع شده است. بهترین راه حل استفاده از ترکیبی از راه حل های قانونی و تکنولوژیکی می باشد.

روشهای قانونی، انتظارات گروهها را بر آورده می سازد و روشهای فناوری نوین، مطمئن تر است و تا حدودی استفاده غیرمجاز را غیرممکن می سازد.

همچنین توصیه شده است که علامت حق مؤلف و مشخصات دارنده حق مؤلف را در اثر ذکر کنند. همچنین نویسندگان برای آنکه حقوق آنها قابل پیگیری در دادگاه باشد، بایستی آثار خود را ثبت کنند. حق ثبت می تواند برای ۳ ماه اعتبار داشته باشد.

مالکیت فکری آثار و دسترسی عمومی

یکی از عوامل مهم نظارت، چگونگی دستیابی

به مطالب علمی، به ویژه در نظر گرفتن چارچوبی قانونی است که چگونگی دستیابی را قانونمند کند همان رویه های مربوط به حقوق مالکیت فکری است. بی شک، گرایشی بازاری برای تجارت اطلاعات و دانش وجود دارد. در واقع، بستر دانش در اقتصاد علمی، عمدتاً از طریق سرمایه گذاری عمومی از قبیل دانشگاهها و فرصتهای پژوهشی، توسعه می یابد، حال آنکه، استفاده از دانش برای تولید محصولات، دغدغه اصلی بخش خصوصی صنعت است. بایستی ترتیبی اتخاذ شود تا حداقل اطمینان حاصل آید که تمامی فرصتهای پژوهشی در صورتی اعطاء شود که اطلاعات حاصله، کاربردی منصفانه در قلمرو عمومی داشته باشد.

از اینرو، قواعد دسترسی آزادانه به اطلاعات در قلمرو عمومی باید تعیین و ترغیب شود. دولتها و مؤسساتی که از بودجه عمومی استفاده می کنند مانند دانشگاه ها باید الزام قانونی یابند تا در عین اینکه در زمره داراییهای عمومی محسوب می شوند، اطلاعات خود را در دسترس همگان قرار دهند.

قوانین و مقررات جاری، کاربرد منصفانه اطلاعات منتشره را در زمینه های پژوهشی مطالعه، بازبینی و گزارش بلامانع می دانند. دسترسی به منابع علمی شبکه را می توان مصداق یا نتیجه این کاربرد منصفانه دانست. اما مفهوم کاربرد منصفانه، بیش از پیش مورد تهدید قرار گرفته است.

ناشران، مؤلفان و پدید آورندگان بیشترین انتقادات و بحث ها را علیه گسترش مفهوم کاربرد منصفانه در حوزه الکترونیک مطرح کرده اند. این مسئله، بیانگر تنش میان دسترسی و مالکیت است. مطالب چاپ شده نیز چون آسیب پذیری کمتری در برابر نقض حقوق مؤلف دارند، در کتابخانه ها و کتابفروشیها یافت می شوند. اما متون الکترونیکی موجود در اینترنت را نه تنها می توان ذخیره کرد؛ بلکه امکان تکثیر و توزیع آن نیز فراهم است.

از اینرو، ناشران، فشار روز افزونی برای تحکیم و تثبیت قوانین حقوق مؤلف (کپی رایت) وارد می آوردند تا تبادلات غیرمجاز درون شبکه، غیر قانونی اعلام شود. نتیجه تلاش آنها، تصویب قانون کپی رایت دیجیتال آمریکا (۱۹۹۸) بود که نقص هرگونه راه حل باز دارنده فن آورانه مانند عدم صلاحیت تهیه نسخه های مشابه را ممنوع اعلام می کرد. دیمتری اسکلیاروف، فارغ التحصیل ۲۶ ساله دانشگاه مسکو، در کنوانسیون تفکرهای رایانه ای

درلاس وگاس دستگیرشد و بنابراین کپی رایت دیجیتال هزاره، به پنج سال زندان و پرداخت ۵۰۰۰۰۰ هزاره دلار جریمه محکوم شد. سخنرانی اسکلیاروف درباره اشکالات امنیتی در نرم افزارهای چون Adobe بود که وظیفه ممانعت از نشر غیرمجاز کتابهای الکترونیکی را برعهده دارند.

برخی از متخصصان امور قانونی و مدنی عقیده دارند که قانون کپی رایت دیجیتال هزاره، زیاده روی می کند و به قیمت محدودیت آزادی بیان کاربران تمام می شود. کنوانسیون اروپایی جرائم رایانه ای، که اخیراً به تصویب پارلمان اروپا رسیده است، مکانیسمی قانونی برای همکاریهای بین المللی (شامل استرداد مجرمین) وضع می کند تا از جرم هایی مانند نقض قوانین کپی رایت و ناپسندیده گرفتن اقدامات حمایتی جلوگیری شود.

آیا گسترش جلوگیری از نقض قوانین کپی رایت در تمامی جهان، مورد علاقه جهانیان است؟ در این زمینه باید توجه ویژه ای به گرایش به سمت به ثبت رساندن که در تمامی موارد وجود دارد؛ مبذول داشت. در آینده تمامی روشهای فکری، همچون روشهای تجاری، آموزشی و غیره به ثبت می رسند. این روشها بیش از پیش در آمریکا و ژاپن مورد توجه قرار گرفته اند. به تعبیر گسترده تر، خط مشی های ملی در زمینه ارتقای قلمرو اطلاع رسانی عمومی و حصول اطمینان از ایجاد اطلاعات و مصداقها برای گسترش آموزش، بهداشت، محیط و عملکرد دولت، باید درالویت قرار گیرند.

گستره همگانی درآموزش و نیز کاربرد عمومی، اهمیت به سزایی دارد تا بدین ترتیب، بار دیگر بتوان مضامین، شیوه ها و ابزار، خدمات، کیفیت و انسجام برنامه ها را مورد استفاده قرار داد.

سیستم های آموزشی و سایر سازمانهای خدماتی همگانی باید همکاری تنگاتنگی با صنعت داشته باشند تا معیارهای قابل انعطاف، صریح و حاضر و آماده توسعه یابند که پاسخگوی نیازهای کشورهای صنعتی و نیز کشورهای در حال توسعه باشند.

جامعه بین المللی از جمله یونسکو، نقش ویژه ای در ارتقاء و هدایت این فرایند ایفاء می کند.

یونسکو در سال ۱۹۹۹، مبتکر طراحی نوین برای سهولت دستیابی به اطلاعات قلمرو عمومی شد که فعالیتهای اصلی آن در زمینه ایجاد آگاهی و ارائه رهنمون ها بود. رهنمون ها شامل فهرستی از طرح هایی کامل یا در دست اجرای رایانه ای در

قلمرو عمومی اند که خط مشی برگزیده، تغییر خط مشی و تکنیک، نکات فرا اطلاعاتی، جنبه های قانونی، نظارت کیفی، بودجه بندی، برنامه ریزی منابع انسانی، تحلیل نیازهای فنی، توسعه و حفظ وب سایتها، حفاظت از مفاهیم دیجیتالی و مدیریت پروژه را در برمی گیرد. یونسکو نیز درصدد است به وسیله شاهرهای مجازی، فعالیتهای گوناگونی را که در سطوح ملی و بین المللی گسترش یافته اند، پیوند دهد تا به تدریج، گنجینه ای مجازی برای ذخیره اطلاعات عمومی مربوط به حوزه های فعالیت یونسکو فراهم آید.

سهولت دسترسی به وسیله کاربرد معافیت کپی رایت (حق مؤلف)

یکی از چالشهای عمده جامعه اطلاعاتی، حفظ موازنه میان حمایت از کپی رایت و دستیابی به اطلاعات است که مسلزم قواعد ملی وب بین المللی است. برخی از اصول کپی رایت (مانند محدودیت در زمینه مدت و میزان حمایت) نشانگر تلاش برای دستیابی به این توازن است. اساساً تصور اینکه هر کار باید بر پایه میزان اصلش مورد حمایت واقع شود، یکی از شاخص های مهم مرزبندی میان کارهای تحت حمایت و کارهای واقع در قلمرو عمومی است.

با توجه به ضروری برقراری توازن میان منافع خصوصی پدید آورندگان آثار فکری و منافع عمومی، کاربران مجاز به استفاده از برخی معافیت ها هستند تا نه تنها دسترسی قانونی به اطلاعات و فرهنگ فراهم شود؛ بلکه دانش بوسیله آموزش، پژوهش و کتابخانه ها نشر و گسترش یابد.

بسیاری از معاهده های بین المللی بر حقوق ویژه مؤلفان و گسترش بیشتر حمایت از آنان تأکید می کنند. در این معاهده ها، محدودیتها و بخشودگیها به منزله بخشی از فرآیند روزآمدی حقوق و امتیازات در نظر گرفته شده اند.

در این زمینه سه تغییر، شایسته توجه است: گرایش به تبدیلی حقوق مالکیت فکری به سیستمی برای حفاظت از سرمایه، همانطور که اکنون در برخی پایگاههای اطلاعاتی دیده می شود. منحصر کردن بخشودگیها و محدودیتها به کپی رایست و کاربرد فزاینده قراردادهای و اقدامات تکنیکی برای حمایت از کارها در محیط الکترونیکی. بدین ترتیب، کاربران به سختی تن به چنین بخشودگیهای قانونی می سپارند و کپی رایت نیز به شدت مورد تهدید قرار می گیرد.

هر سه تغییر فوق، تأثیر مستقیمی بر فراگیری و انتقال دانش و دستیابی به مضامین فرهنگ و اطلاعات، شامل دستیابی به میراث چند فرهنگی بشر- باقی می‌گذارد. در تطبیق حقوق مالکیت فکری با محیط دیجیتالی فضای رایانه ای، باید این عوامل را در نظر داشت.

قوانین حق مؤلف در محیط الکترونیکی

یک فرد نه تنها باید تمام بخشهای یک محتوا و مندرجاتی را که شامل می‌شود یا بر آن اساس قرار دارد را بشناسد و میان آنها تمایز قایل شود، بلکه باید به طور کل هریک از بخشهای جداگانه این محتوا دارای حقوق متفاوتی باشند که به خود آنها تعلق داشته باشد. در ادامه مثال یادشده صفحه چند رسانه ای وب باید گفت که ممکن است تشکیل دهنده پایگاه وب متونی را نوشته و همه یا بخشی از حقوق آنرا در ازای بخشی از تصاویر مورد استفاده در پایگاه بفروشد و سپس تنها استفاده از عکسها را مجاز بشمارد.

تفاوتی که در این مورد وجود دارد آن است که دارنده وب برای عکسهایی که دارای مجوز صرف هستند نمی‌تواند بدون داشتن جواز (جداگانه) از صاحب حقوق آن عکسها، حق استفاده مجدد از چنین عکسهایی را به گروههای سوم (کسانی که صفحات پایگاه را تورو می‌کنند) بدهد. با ابراز این مطلب، وضعیت همچنان وخیمتر می‌شود یعنی حق مؤلف از چندین حقوق مجزا تشکیل می‌شود. برای مثال، حق برداشت کپی از اثر که به حق تکثیر معروف است با سایر حقوق متفاوت است و مانند اجرای عمومی یک اثر، می‌تواند بطور جداگانه و مجزا معامله شود. بدین ترتیب حقوق مجزایی برای اموری نظیر اقتباس، ترجمه، اصلاح و غیره وجود دارد.

این حقوق را می‌توان در صورت قرارداد به بخشهای کوچکتری تقسیم کرد. مثلاً ممکن است نویسنده ای ناشر را مجاز کند که اثرش را بر روی کاغذ ارائه دهد اما حق تحریر الکترونیکی آن همچنان محفوظ بماند. به عبارت دیگر، یک حق مجزا از حقوق حق مؤلف ممکن است در هریک از رسانه های مختلف وجود داشته باشد.

این مشکل، امروزه معضلی عملی است زیرا در قراردادهای قدیمی نشرهیچ مرجع آشکاری مطابق رسانه الکترونیکی وجود ندارد. در ایالات

متحده و چند کشور دیگر، در صورت عدم انتقال آشکار، مؤلفین همچنان از حقوق مخصوص به خود برخوردارند.

قوانین حق مؤلف تلاش می‌کنند که منافع قانونی و به حق پدید آورندگان را حفظ کنند، آنان را از آسیب و سوء استفاده معنوی دارند و روابط فردی، روحی، روانی، معنوی و اخلاقی پدید آورنده را با اثرش که بخشی از وجود و ادامه ای از شخصیت اوست، از هرگونه تعدی در امان نگه دارند. بطور کلی رابطه پدید آورنده و اثرش را با جامعه و در چارچوب قانون و در کنار سایر قوانین تنظیم کنند.

بنابراین هدف اصلی قانون حق مؤلف، پاسداری از حقوق مادی و معنوی پدید آورنده اثر است و اطمینان از اینکه جامعه به اطلاعات مورد نیاز خود دست خواهد یافت و نه آنکه با اعمال چنین قانونی دسترس پذیری به اطلاعات محدود شود. ذخیره دائم یا موقت اثری که تحت حمایت حق مؤلف است در هر رسانه الکترونیکی تولید مجدد محسوب می‌شود. این امر شامل کارهایی از قبیل انتقال اثری از حافظه رایانه یا انتقال به آن است که نشان می‌دهد کتابخانه نه تنها برای ذخیره آثار الکترونیکی، بلکه حتی برای ارسال مقالات از طریق دورنگار هم باید اجازه داشته باشند. بطور کلی پدید آورندگان پایگاههای اطلاعاتی استفاده از ذخیره سازی اطلاعات توسط کاربران را در سه سطح طبقه بندی می‌کنند:

۱. پردازش و ذخیره سازی درازمدت و انتقال اطلاعات موجود در پایگاهها نرم افزارهای دیگر برای تفسیر و تعبیر آنها و تولید اطلاعات جدید و متفاوت در این پایگاهها.

۲. نگهداری درازمدت پایگاههای اطلاعاتی برای بهره گیری خصوصی یا سازمانی.

۳. نسخه برداریهای مکرر و فروش مجدد پایگاهها و محتوای آنها بدون ذکر نام منبع اصلی به هر حال به نظرمی رسد که موضوع حق مؤلف و مالکیت معنوی اثر در عصر الکترونیک ابعاد گسترده ای پیدا کرده است، اما این سؤال رانیز پدید آورده است که چگونه می‌توان بدون محدود کردن دسترس پذیری اطلاعات از سرقت اثر نیز جلوگیری کرد.

طبق قوانین موجود حق مؤلف، دو نوع امتیاز به استفاده کنندگان تعلق می‌گیرد:

۱. اجازه واگذاری منابع فیزیکی

۲. استفاده محدود

این امتیازها به راحتی قابل اشاعه به کتابخانه‌های دیجیتال نیستند، و همین امر باعث ایجاد کوششهایی در جهت بازنویسی قوانین حق مؤلف شده است. با وجود این بیشتر مردم پذیرفته اند که این قوانین باید تعادلی را میان دستیابی عمومی به اطلاعات و انگیزه‌های اقتصادی برای صاحبان و ناشران اطلاعات فراهم آورند.

مسائل مربوط به حق مؤلف در محیط دیجیتال از ثبات قابل قبولی برخوردار نیستند، درحالیکه ویژگی اساسی فن آوری دیجیتال دستیابی بیشتر به اطلاعات، کاهش هزینه‌ها و قابلیت استفاده چند منظوره است و معلوم نیست که محدودیتهای موجود امکان استفاده از چنین ویژگیهایی را فراهم آورد. در قوانین حق مؤلف کشورهای مختلف تفاوتی وجود دارد لذا نیاز به یکسان سازی این قوانین در سطح بین‌المللی احساس می‌شود. همچنین انواع مختلف مواد، مسائل حقوقی متفاوتی را ایجاد کرده اند.

برای مثال حقوق مربوط به موسیقی متن و نمایش فیلم تفاوت از حقوق مربوط به مواد دیگر مثل مجلات الکترونیکی یا عکسهای مستند هستند و زمانیکه این مواد در کتابخانه‌های دیجیتالی به عنوان یک اثر مستقل در کنارهم قرار می‌گیرند پیچیدگیهای خاصی را پدید می‌آورند.

در پی تلاشهای صورت گرفته از طرف کشورهای مختلف در سال ۱۹۹۸ کنگره آمریکا قانون حق مؤلف دیجیتال را تصویب کرد و تغییرات قابل ملاحظه‌ای را در این قانون به وجود آورد.

آنچه که از ظاهر امر پیدا بود قانون مزبور تعادل معقولی را میان منافع تجاری و توسعه اطلاعات که هدف اصلی کتابخانه‌ها و مراکز آموزشی بود؛ بوجود آورد. براساس این قانون فراهم آورندگان خدمات پیوسته در ایالات متحده، شامل کتابخانه‌ها و مؤسسات آموزشی برای رسمیت بخشیدن به این امر باید اصول خاصی رابه جریان اندازند، که عبارتند از:

۱. استفاده کنندگان را با قوانین حق مؤلف آشنا کنند.

۲. سیاستهایی را برای پایان دادن به تکرار تخلفات در پیش گیرند.

۳. از شرایط خاص برای کاهش دستبردهای مربوط به مواد پیروی کنند.

۴. از معیارهای فنی استاندارد های صنعتی

حمایت کنند.

۵. از ایجاد نمایندگی در سازمان حق مؤلف جهت دریافت توضیحات حقوقی برای این فعالیتها پشتیبانی کنند.

این قانون گریز از روشهای فنی را که بوسیله صاحبان حق مؤلف برای محدودیت دسترسی به آثار استفاده می‌شود ممنوع می‌کند و تبصره‌های را نیز مشخص می‌سازد که هر یک دارای پیچیدگیهایی بوده و نیاز به توضیح دقیقی دارند که عبارتند از:

۱. پدید آورندگان نرم افزارها می‌توانند طراحی نظامهای حفاظتی را برای ارائه خدمات منسجم و مجاز بازسازی کنند.

۲. محققان می‌توانند نحوه رمزگذاری و امنیت نظام را مطالعه کنند.

۳. اقدامات قانونی ضروری می‌تواند برای گریز از فناوری امنیتی مجاز شمرده شود.

۴. کتابخانه‌ها می‌توانند برای تهیه مواد تصمیم‌گیری کنند.

۵. کاربران مجاز می‌شوند فونونی که اطلاعات خصوصی در مورد استفاده کنندگان را جمع‌آوری می‌کنند شناسایی و از کار ببندازند.

در اروپا و به خصوص فرانسه و آلمان که قوانین به نفع نویسندگان است نیز چنین ادعایی وجود دارد و بالاخره در چندین کشور (بویژه در اروپا) نویسندگان حتی بعد از آنکه مجوز اقتصادی حقوق آثار خود را منتقل یا واگذار و نظایر آن کرده اند، اما حقوق ویژه‌ای را که به حقوق معنوی معروف است برای خود حفظ کرده اند.

این حقوق معنوی در اصلی ترین شکل خود به نویسندگان اجازه می‌دهد که ادعای خود مبنی بر نویسندگی یا اصلیت اثر خود که منجر به تضییع اعتبار و آبروی آنها می‌شود را پیگیری کنند.

حقوق معنوی در بسیاری از حوزه‌های قضایی قابل واگذاری به شخص ثالث نیست.

به عبارت دیگر، این حقوق همراه نویسنده باقی خواهد بود و پس از مرگ او بدون هیچگونه پرداخت حقوق مادی به وراثت تعلق خواهد گرفت.

نتیجه‌گیری

حمایت از قانون مؤلف نباید مانع از دسترسی به اطلاعات و اندیشه‌ها گردد، هر چند حجم زیادی از اطلاعات به ناچار قیمت گذاری خواهد شد ولی

اندیشه های نهفته در محمل های الکترونیکی نباید فقط در اختیار عده ای خاص قرار گیرد.

در این میان کتابداران و اطلاع رسانیان عامل اساسی دستیابی به اطلاعات الکترونیکی هستند و باید بر این باور بود که مزایای فناوری نوین در اختیار همگان قرار گیرد و اطلاعات نیز صرف نظر از شکل آن باید برای تمام افراد قابل دسترس باشد.

با وجود آمدن شکل جدید ارتباط میان کتابدار، پدید آورنده، ناشر و تولید کننده، گفتگو و بحثی مستمر و قدرتمند میان کتابداران، پدید آورندگان و تولید کنندگان اطلاعات و قانونگذاران ملی و بین المللی ضروری به نظر می رسد.

همچنین جهت ارائه منابع به شکل دیجیتال در کتابخانه های دیجیتالی باید حقوق پدید آورندگان منابع اطلاعاتی را به رسمیت بشناسیم زیرا هدف اصلی قانون حق مؤلف، حمایت از حقوق مادی و معنوی پدید آورنده اثر است و اطمینان از اینکه استفاده کننده به اطلاعات مورد نیاز خود دست خواهد یافت.

پیشنهادات

- کشورها و یونسکو باید به ترغیب بازبینی قواعد مربوط به مالکیت فکری در محیط الکترونیکی بپردازد به خصوص قواعد مربوط به دامنه و مدت حمایت، مطابق بایک قرارداد اجتماعی که بر اساس آن، حقوق مؤلفان، منافع قانونی و موجه سرمایه گذاران و واسطه ها و حقوق افرادی که از پیشرفت علمی و فنی بهره می برند، مورد احترام قرار گیرد.

- کشورها و یونسکو باید از اصول دستیابی همگانی در برابر تلاش برای تقویت حقوق مالکیت معنوی توسط ابزار فنی مانند مدیریت حقوق دیجیتال دفاع کنند. به ویژه، تأملات ملی و بین المللی در زمینه قوانین مالکیت فکری، کشورهای عضو را تشویق می کند تا از دسترس آزادانه به اطلاعات قلمرو و عمومی (از قبیل اطلاعات آماری، نظارتی، محیطی و امنیتی) اطمینان حاصل کنند که برای شهروندان یک جامعه مدرن دموکراتیک، حیاتی است.

- تهیه شرایط حق مؤلف برای هر موضوع دیجیتالی و محدودیتهای استفاده از آن موضوع دیجیتالی یا هزینه های مربوط به آن.

پی نوشت

1. Word Intellectual Property organization
2. Authority
3. Plasticity
- 4- Copy right
5. Online Environment

۶- بند چهارم پیش نویس پیشنهادی یونسکو برای ارائه ۱۰ به سی و یکمین جلسه کنفرانس عمومی (اکتبر ۲۰۰۱)

منابع و ماخذ

۱. آذرننگ، عبدالحسین. آشنایی با چاپ و نشر. تهران: سمت، ۱۳۷۵-ص ۱۵۵
۲. آذرننگ، عبدالحسین. حق مؤلف. فصلنامه کتاب. ش ۳ (پاییز و زمستان ۱۳۷۳). ص ۱۴-۲۶
۳. آذرننگ، عبدالحسین. گامهای اصلی در نشر کتاب. - تهران: اتحادیه ناشران و کتابفروشان تهران، ۱۳۸۰
۴. ارجمند، تاج الملوک. سیری در قوانین حق مؤلف، استفاده منصفانه و دسترس پذیری از آغاز و تأثیر آن در استفاده از منابع الکترونیکی. فصلنامه کتاب. ش ۵۲ (زمستان ۱۳۸۱). ص ۱۱۰-۱۲۳
۵. اطلاع رسانی در جهان: الفبای کپی رایت. ترجمه احمد فرید توخی. اطلاع. ش ۵۱ (آذر ۱۳۸۰). ص ۱۹-۲۰
۶. باب الحوائجی، فهیمه. آشنایی با مبانی چاپ و نشر. - تهران: مؤسسه فرهنگی تکوک زرین، ۱۳۸۱.
۷. بابایی، محمود. نشر الکترونیکی. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۲. ص ۸۷-۹۲
۸. پرل، بت سی. قوانین حق مؤلف و تأثیر آن بر اشاعه و دستیابی به مجلات الکترونیکی. ترجمه جواد بشیری. فصلنامه پیام کتابخانه. ش ۲ (تابستان ۱۳۷۹) ص ۴۰-۴۷

۹. خادیمان، مهدی. حق مؤلف در محیط چاپی و الکترونیکی. فصلنامه پیام کتابخانه. ش ۱۰۲ (بهار و تابستان ۱۳۷۳). ص ۱۲-۲۳
۱۰. رستمی گومه، علیرضا. حق مؤلف در اینترنت. فصلنامه پیام کتابخانه. ش ۴۴-۴۵ (بهار و تابستان ۱۳۸۱). ص ۲۹-۳۳
۱۱. رضایی شریف آبادی، سعید. مالکیت معنوی در عصر الکترونیک. فصلنامه کتاب. ش ۳ (پاییز ۱۳۷۶). ص ۱۸-۲۵
۱۲. رینگر، باربارا. کپی رایت یا حق مؤلف. ترجمه اسدالله امرایی. کتاب ماه (ویژه نامه نشر و نوشتار)، زمستان ۱۳۷۸. ص ۹۹-۱۰۰
۱۳. سپهر، فرشته. حق مؤلف در دنیای دیجیتال. فصلنامه پیام کتابخانه. ش ۴۶-۴۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۱). ص ۲۸-۳۱
۱۴. سعیدی، مسعود. هرکالایی، مالکی دارد: نگاهی به بایدها و نبایدهای رعایت کانون کپی رایت. ماهنامه شبکه. ش ۴۷ (مهر ۱۳۸۳). ص ۱۷۴-۱۷۸
۱۵. شفیعی شکیب، مرتضی، حمایت از حق مؤلف، قوانین و مقررات ملی و بین المللی. - تهران: خانه کتاب، ۱۳۸۱
۱۶. صفری، مهدی. حق مؤلف در عصر رقومی؛ تأکید بر عناصر زنجیره اطلاعات. فصلنامه اطلاع رسانی، دوره ۱۶، ش ۳ و ۴.
۱۷. عرب اسدی، محمد حسین. حق مؤلف: مفهوم و کاربرد. فصلنامه پیام کتابخانه ش ۴ (زمستان ۱۳۷۱) ص ۱۲-۱۹. ش ۱ (بهار ۱۳۷۲). ص ۵۴-۵۹
۱۸. لایقی، علیرضا. حق طبع و نشر در کشورهای اسلامی. - تهران: خانه کتاب، ۱۳۸۱
۱۹. محمد بیگی، علی اعظم. بررسی نظام ملی مؤلف در ایران. - تهران: سروش، ۱۳۷۹
۲۰. نشاط، نرگس. جوامع اطلاعاتی و تنزل حق مؤلف. کتابداری و اطلاع رسانی. ش ۲۱ (بهار ۱۳۸۲). ص ۹۵-۱۰۷
۲۱. نورمن، سندی. حق مؤلف و استفاده منصفانه در عصر اطلاعات الکترونیکی. ترجمه علیرضا بهمن آبادی. فصلنامه کتاب. ش ۳۰۴ (پاییز و زمستان ۱۳۷۷) ص ۱۱۲-۱۱۹
۲۲. نورمن، سندی. حق مؤلف در محیط الکترونیکی. ترجمه داریوش علیمحمدی. فصلنامه پیام کتابخانه. ش ۲ (تابستان ۱۳۸۰). ص ۱۷-۲۱
۲۳. نوروزی، یعقوب و مهدی علیپورحافظی. کتابخانه های دیجیتالی. فصلنامه کتاب. ش ۴۸ (زمستان ۱۳۸۰). ص ۸۴-۱۰۳
۲۴. هابر، فردریک. حق مؤلف ۱۱۰. ترجمه مریم امین سعادت. به کوشش عباس گیلوری. فراگامه های اطلاع رسانی (۶): گزیده مقالات بیست و سومین کنفرانس بین المللی اطلاع رسانی پیوسته ۹-۷ دسامبر ۱۹۹۹، لندن. - تهران: مرکز اطلاعات رسانی و خدمات علمی وزارت جهادسازندگی، ۱۳۷۹.

25. Padfield, Tim. Copyright for Archivists and users of Archives. London: facet publishing, 2001, 2004.

26. WWW. Shabakeh-mag.com
 27- WWW.digipars.com
 28- WWW.woiran World. Com / farsi / Gh a Vanin
 29- WWW. Irica . com / asp/ Komite
 30 WWW. I-B-Q.Com
 31. WWW. Webfaqt. Com / Copy right
 32. WWW. Aryaser Vers. Com
 33. WWW. itna. Ir / archives/ news
 34. WWW.etvto . ir / itkhabar/ View
 35. WWW.iran Wsis.org
 36. WWW. Iran – it. net
 37. WWW . nlai .ir
 38. WWW. Irandoc. ac. ir
 39. WWW. Ict – edu. ir
 40. WWW. irost. com
 41. WWW. Persianblog. Com